

اخلاق زیست محیطی کارکنان صنایع

نکیسا فرضی، دکتر فروزان فرخیان*

گروه مدیریت محیط زیست، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

(تاریخ دریافت: ۹۶/۸/۱۶، تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۰/۱۸)

چکیده

زمینه: فعالیت صنایع، ایجاد کننده بحران های گسترده زیست محیطی پذیرفته شده ای در سطح جهان هستند که علم به تنهایی برای حل مسائل زیست محیطی کافی نخواهد بود. از آن جا که جهت گیری اخلاقی نیروی انسانی شاغل در این بخش می تواند یک عامل تعیین کننده در رفتار با محیط زیست باشد، از این رو، تحقیق حاضر با هدف سنجش اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان به اجرا درآمد.

روش: روش تحقیق توصیفی از نوع پس رویدادی است. جامعه آماری شامل ۷۹۰ کارمند شرکت فولاد اکسین خوزستان بود که از این تعداد با استفاده از جدول مورگان و اعمال روش نمونه گیری تصادفی ساده، ۲۵۹ نفر مورد بررسی قرار گرفتند. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع آوری شد. به منظور تجزیه و تحلیل از آماره های توصیفی به همراه آزمون تی مستقل و آزمون آنووا استفاده گردید. اطلاعات بدست آمده با نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: نتایج حاصل از آزمون تی مستقل و آزمون آنالیز واریانس یکطرفه، عدم تفاوت معناداری بین متغیرهای مستقل؛ جنسیت، سطح تحصیلات، سابقه کار، سن و سطوح مختلف درآمد و میزان برخورداری آنان از اخلاق زیست محیطی نشان داد.

نتیجه گیری: نتایج این تحقیق بیانگر نوعی وجود تعهد اخلاقی برای حفظ محیط زیست نزد هر دو گروه زنان و مردان بوده است. و هم چنین کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان از زمینه اخلاقی بسیار مطلوبی در تبیین رفتار درست با محیط زیست پیرامون برخوردار بوده اند.

کلید واژگان: اخلاق زیست محیطی، صنایع، حفاظت محیط زیست

سر آغاز

محیط زیست کره زمین فارغ از مرزبندی های سیاسی، دینی و زبانی نیازمند مراقبت ویژه ای است. این مراقبت در سایه رعایت اصول اخلاقی مشترک جهانی تحقق می پذیرد که می توان تحت عنوان اخلاق زمین از آن یاد کرد (۱). عصر کنونی را دوران بحران زیست محیطی نام نهاده اند، زیرا گستره دست اندازی انسان بر عرصه های محیط زیست روز به روز ابعاد وسیع تری به خود گرفته، در اثر بهره برداری غیر اصولی و بی رویه از منابع طبیعی، تداوم حیات این منابع را مورد تهدید قرار داده و خسارت جبران ناپذیری بر پیکره محیط زیست وارد نموده است (۲). ریشه و اساس مشکلات زیست محیطی بشر، انهدام ارزش ها و بنیادهای اخلاقی است. بحران های زیست محیطی نیز همانند دیگر بحران های برآمده از فرهنگ مادیگرا، زمینه ها و

پشتوانه های فلسفی و اخلاقی دارد (۳). یکی از قدیمی ترین شاخه های اخلاق کاربردی^۱، اخلاق زیست محیطی^۲ است. اخلاق زیست محیطی، اخلاق استفاده، تخصیص، بهره برداری و حفظ منابع است و در درجه اول بر حفظ سلامت جهان طبیعی شامل: جنگل ها، آبزیان، زیست بوم^۴ و تنوع زیستی و در درجه دوم بر حفظ عناصر و انرژی متمرکز است (۴). اخلاق زیست محیطی با این قضایای جهانی سروکار دارد: رابطه انسان با محیط زیست، شناخت طبیعت از سوی انسان و احساس مسئولیت نسبت به آن و الزام انسان به کنار گذاشتن برخی از منابع طبیعی برای نسل های بعدی، آلودگی، نظارت بر جمعیت، کاربرد منابع، تولید و توزیع خوراک، تولید و مصرف انرژی، حفاظت از حیات وحش و تنوع گونه ها، همگی تحت پوشش این اخلاق قرار می گیرند

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: foroz.farrokhan@gmail.com

محور که همه موجودات عالم را ارزشمند و برخوردار از حق اخلاقی می داند، نیز اشاره کرد(۸).

وارد شدن دین به مباحث اخلاقیات زیست محیطی، می تواند کانون های ارزش ذاتی را به چهار سطح گسترش دهد. این سطح چهارم، با اصل توحید در ادیان الهی در ارتباط است و آن را می توان خدامحوری^{۱۰} نامید (۹). چنان چه این امر پذیرفته شود که؛ کلید حفاظت مؤثر از محیط زیست در رفتار انسان ها ریشه دارد، آن گاه بهتر می توان به اهمیت اخلاق زیست محیطی پی برد، زیرا اخلاق بر نگرش^{۱۱} افراد تأثیر می گذارد. نگرش نیز مهمترین تعیین کننده رفتار است نظریه های روانشناختی نیز بر این تأکید دارند که؛ رفتار انسان تحت تأثیر باورها، نگرش ها و ارزش ها قرار دارد، به طوری که؛ ارزش ها، اخلاق و باورهای فردی، تصمیم و عمل فرد را به شدت تحت کنترل دارند. از این رو برای شکل گیری نگرش های مساعد نسبت به محیط زیست، برخورداری از اخلاق مناسب ضرورت دارد (۱۰).

یکی از منابع مهم آلوده کننده محیط زیست، صنایع فعال در کشور می باشند. هر چند صنایع نقش قابل توجهی در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی هر کشوری دارند، اما در عین حال می توانند در ایجاد آلودگی و تخریب محیط زیست، عامل تأثیرگذاری باشند. پرداختن به این مسئله تا آن جا اهمیت داشته که صنعت سبز^{۱۲} در حوزه اقتصاد سبز مطرح شده است تا چشم انداز امیدوار کننده تری نسبت به توسعه اقتصادی پدید آید. اگرچه دولت از صنایع آلوده کننده محیط زیست مالیات هایی دریافت می کند، اما میزان دریافت این مالیات آنقدر اندک است که نمی تواند به عنوان بازدارنده در برابر آلودگی های زیست محیطی کاربرد چشمگیری داشته باشد. از این بین، صنایع بزرگ و کوچک به دلیل اعمال سیاست های کنترلی کم تر و عدم رعایت برخی استانداردهای زیست محیطی، همواره تهدیدی برای محیط زیست بوده اند (۱۱-۱۲) بنابراین در عصر صنعتی، انسان با ارتباط مستمر با دیگر جوامع بر سرعت سرسام آور پیشرفت ها افزود، به نحوی که این توسعه ناپایدار، محیط را حتی برای خود انسان نیز غیر قابل تحمل نمود. زیفرلی در وصف دوران صنعتی می گوید بشر در این دوران کوتاه ضمن مسموم ساختن بی سابقه ی فضای محیط زیست، نه فقط انرژی طبیعی را که طی میلیون ها سال ذخیره شده بود در ظرف کمتر از دو قرن از میان برد، بلکه دیگر منابع ذخیره شده در کره زمین را نیز به کمک همان انرژی ها تبدیل به ضایعاتی مضر و بی مصرف ساخت. پس نباید فراموش شود که ماهیت مشکلات زیست محیطی، هنجاری^{۱۳} می باشند و طرح مباحث اخلاقی مانند اخلاق زیست محیطی، می تواند یک نقش حیاتی در تفکرات زیست محیطی و نوع رفتار و عمل افراد در تعامل با محیط زیست داشته باشد (۱۳). به این ترتیب، مراکز آموزشی و بخش های ایمنی، بهداشت و محیط زیست صنایع و دیگر سازمان ها و نهادهای پژوهشی وظیفه دارند تا ضمن ازدیاد دانش زیست محیطی، به رعایت اصول اخلاق زیست محیطی در بین کارکنان صنایع و..... نیز کمک کنند. عمل به این وظیفه از طریق آگاهی رسانی، آموزش و بسیج تمامی علاقمندان به محیط زیست و ترویج یک روش زندگی سازگار با

(۵). همان گونه که بیان شد اخلاق زیست محیطی به رابطه میان فاعل آگاه اخلاقی و امور موجود در محیط زیست او می پردازد؛ از این رو بسته به این که کدام یک از دو طرف-انسان به عنوان فاعل اخلاقی و یا محیط زیست- دارای ارزش و اعتبار فی نفسه و ذاتی باشد، و به تبع آن دارای جایگاه اخلاقی گردد، دیدگاه های سه گانه زیر ارائه شده است:

الف- موقعیت اخلاقی مستقل را منوط به انسانیت دانسته، انسان ها را تنها موجودات واجد این جایگاه معرفی می کند.

ب- جایگاه اخلاقی مستقل را متعلق به حساسیت در مقابل درد و لذت می داند و از این رو همه موجودات را واجد موقعیت و جایگاه مستقل می شمارد.

ج- خودآگاهی^۵ و شعور به خود را شرط کسب جایگاه مستقل دانسته، همه موجودات آگاه را واجد این موقعیت ارزیابی می کند (۶).

دیدگاه اول که دیدگاهی انسان محور^۶ است معتقد است که فقط انسان دارای ارزش ذاتی^۷ بوده و در نتیجه دارای شأن و حق اخلاقی خواهد بود و سایر موجودات یا فاقد ارزش بوده و یا حداکثر ارزشی ابزار^۸ دارند. از این رو تخریب محیط زیست تا آن جا مهم است که منافع انسانی را تحت تأثیر قرار داده و رفاه انسان را تهدید کند. بنابراین رفاه انسان وابسته به رفاه بسیاری از چیزهای دیگر است، خواه به سبب فایده ای که به انسان می رساند و خواه به دلیل اهمیت ذاتی که برای انسان دارد؛ لذا باید با اقداماتی که برای تأمین رفاه انسان پیش بینی شده از آن ها مراقبت شود. دیدگاه زیست محور^۹، جایگاه اخلاقی را به سایر موجودات زنده و یا حتی زیست بوم به عنوان یک کلیت تعمیم می دهد و معتقد است که تأثیرات بر محیط زیست موضوعی است که صرف نظر از پیامدهای آن برای انسان ها، دارای اهمیت است. بر این اساس، دیدگاه دوم که علاوه بر انسان، حیوانات را که مدرک درد و لذت هستند دارای جایگاه مستقل اخلاقی می داند، طالب رعایت شأن و حقوق حیوانات و احترام به آن هاست. این نظر جایگاه مستقل اخلاقی را تا مرز حیوانات پیش برده و نظریات متنوعی را پدید آورده است. هم چون نظریه های پیتر سینگر که حساس بودن و یا شعور بودن موجود را ملاک و معیار در خور احترام بودن موجود مطرح می کند و یا نظریه تام ریگان را که برخورداری از تجربه حیات را ملاک دارا بودن جایگاه اخلاقی. اما گروهی از تئوری پردازان این مقدار را نیز تنگ نظرانه دانسته و معتقدند این نظریات موجودات فاقد درک و احساس را شامل نمی شود و استدلال می کنند که به منظور پرهیز از ناهماهنگی اخلاقی، باید برای تمام موجودات زنده ارزش ذاتی قائل شویم. این نظر مبتنی بر نگاه زیست محورانه به طبیعت است. آلبرت شوابتر و پل تیلور از طرفداران این نظریه معتقدند فرد فرد موجودات زنده می توانند منتفع یا متضرر شوند و نفع خاص خود را داشته باشند، از این رو صلاحیت دارند که فاعل های اخلاقی انگاشته شوند (۷). علاوه بر این دیدگاه ها می توان به نظریه بوم محور که همه موجودات کره زمین را با ارزش و به تبع آن دارای شأن و حق اخلاقی می داند و هم چنین نظریه عالم

مناسب از این رسانه ها را در زمینه پخش برنامه های آموزشی مرتبط با حفاظت محیط زیست بخصوص در قالب پخش برنامه از طریق شبکه های سراسری را مطرح می سازد. هم چنین، همه کارکنان شرکت در انجمن ها و تشکل های محیط زیستی فعالیت داشته و در دوره های آموزش محیط زیستی شرکت نموده اند. بدیهی است این نتیجه می تواند نشان دهنده وجود انگیزه بالاتر در کارکنان برای مشارکت، پذیرش و اجرای عملیات حفاظت از محیط زیست باشد. ابزار جمع آوری اطلاعات یک پرسشنامه بود که در آن از مقیاس سنجش اخلاق زیست محیطی استفاده گردید. لازم به ذکر است که روایی پرسشنامه با مراجعه به متخصصان محیط زیست و پایایی آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید. میزان این ضریب برای ابعاد خدا محوری، انسان محوری و زیست بوم محوری محاسبه گردید که نشان داد پایایی ابزار سنجش در حد مناسبی قرار دارد (جدول ۱).

جدول ۱: ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	تعداد پرسش	ضریب آلفای کرونباخ
خدا محوری	۹	۰/۸۸
انسان محوری	۸	۰/۷۹
زیست بوم محوری	۸	۰/۷۲
مجموع اخلاق زیست محیطی	۲۵	۰/۸۱

برای بررسی سطح اخلاق زیست محیطی پاسخگویان، در هر بخش مربوط به اخلاق زیست محیطی، به هر یک از پاسخ ها امتیاز ۱-۵ (کاملاً موافقم=۵، موافقم=۴، نظری ندارم=۳، مخالفم=۲ و کاملاً مخالفم=۱ برای سؤالات مثبت و عکس آن برای سؤالات معکوس) تعلق گرفت. با توجه به این که مجموع سؤالات پرسشنامه (گویه های ابعاد خدا محوری، انسان محوری و زیست بوم محوری) ۲۵ عدد می باشد و نظر به اینکه نحوه نمره دهی به پاسخ ها طیف ۱ تا ۵ را در برمی گیرد بنابراین، کمترین امتیاز متصور برای میانگین تمامی بخش های پرسشنامه، اعم از خدا محوری، انسان محوری و زیست بوم محوری ۱ و بیشترین امتیاز ۵ می باشد. بر این اساس چنان چه میانگین محاسبه شده برای هر یک از ابعاد و نیز میانگین اخلاق زیست محیطی؛ در محدوده ۱-۲ باشد، سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان ضعیف، در محدوده ۳-۲/۰۱ باشد، سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان متوسط، در محدوده ۴-۳/۰۱ باشد، سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان مطلوب و در محدوده ۵-۴/۰۱ باشد، سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان بسیار مطلوب ارزیابی می شود. جهت تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات حاصل از پرسشنامه ها، از آماره های میانگین، درصد، فراوانی و انحراف معیار و آزمون های تی مستقل و آنووا استفاده شده است. این کار با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفت.

زیست بوم های طبیعی^{۱۴} در بین کارکنان آموزشی و صنایع، فراگیران، دانش پژوهان و عموم مردم امکان پذیر است. به این ترتیب این انتظار وجود دارد تا شرکت های صنعتی (صنایع) خود را متعهد به آموزش و تعلیم مبانی اخلاق زیست محیطی بدانند و رهبری و هدایت برنامه های آموزش زیست محیطی و اخلاق مدار برای حل بحران های زیست محیطی^{۱۵} را برعهده گیرند (۱۴-۱۵).

به همین دلیل امروزه، تأکید بر این است که؛ نیروی انسانی شاغل در بخش صنایع از دیدگاه ها و نگرش مطلوبی نسبت به محیط زیست برخوردار باشند. بنابراین در وحله اول نیاز است کارکنان صنایع از نگرش و دیدگاه مناسبی نسبت به اخلاق زیست محیطی برخوردار باشند تا بتوانند:

- ۱- در ارشاد و راهنمایی دیگران موفق عمل نمایند.
  - ۲- دانش و درک زیست محیطی خود را توسعه دهند.
  - ۳- آگاهی و شناخت بالاتری نسبت به جنبه های مثبت و منفی محیط زیست کسب نمایند.
  - ۴- راه حل هایی برای مسائل زیست محیطی بیابند.
- با توجه به تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی در زمینه اخلاق زیست محیطی می توان دریافت که این اخلاق ضرورتی برای حیات بشری و جلوگیری از تخریب محیط زیست و حفظ و حراست از آن در حیطه های مختلف است (۶). با توجه به موارد یاد شده، هدف کلی از این پژوهش، بررسی سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان است.

روش

پژوهش حاضر با روش تحقیق توصیفی و از نوع پس رویدادی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه شامل تمامی کارکنان رسمی و قراردادی شرکت فولاد اکسین خوزستان در شهرستان اهواز به تعداد ۷۹۰ نفر بود. حجم نمونه مورد نیاز با جدول کرجسی و مورگان و به تعداد ۲۵۹ نفر برآورد گردید که با استفاده از نمونه گیری تصادفی از جامعه مورد نظر انتخاب شدند. بررسی ویژگی های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه نشان داد که؛ درصد فراوانی اکثر پاسخگویان مرد ۸۲/۴ و درصد فراوانی پاسخگویان زن ۱۶/۶ درصد بوده است. در مورد سطح تحصیلات، اکثر پاسخگویان مرد و زن دارای تحصیلات کارشناسی با درصد فراوانی ۳۹/۸ بوده است. نتایج حاصل هم چنین بیانگر این است که درصد فراوانی سابقه کار کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان ۴۰/۵ درصد بوده است که حاکی از تجربه کاری ۱۰-۵ سال اکثر پاسخگویان در زمینه کار شرکتی است. درصد فراوانی اکثر پاسخگویان ۵۸/۳ درصد بوده است که بیانگر قرار گرفتن اکثر پاسخگویان در دسته سنی ۳۱-۴۰ سال است. درآمد ماهانه اکثر پاسخگویان مرد و زن بین ۲-۳ میلیون تومان با درصد فراوانی ۴۵/۲ درصد بوده است. گرایش مثبت اکثر پاسخگویان به رسانه های ارتباط جمعی با درصد فراوانی ۵۵/۶ درصد، به عنوان رسانه هایی با قابلیت های سمعی و بصری، ضرورت بهره گیری

یافته ها

جدول ۲ نشان می دهد که سطح اخلاق محیط زیستی کارکنان در ابعاد انسان محوری، خدا محوری و زیست بوم محوری به ترتیب با ۹۹/۶ درصد، ۹۸/۵ درصد و ۹۶/۱ درصد در سطح بسیار مطلوبی قرار دارد.

جدول ۲: سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان در ابعاد خدامحور، انسان محور و زیست بوم محور

ابعاد اخلاق زیست محیطی	سطح و محدوده						
	ضعیف ۱-۲		متوسط ۳-۲/۰۱		مطلوب ۴-۳/۰۱		بسیار مطلوب ۵-۴/۰۱
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
خدامحوری	۰	۰	۰	۴	۱/۵	۲۵۵	۹۸/۵
انسان محوری	۰	۰	۰	۱	۰/۴	۲۵۸	۹۹/۶
زیست بوم محوری	۰	۰	۰	۱۰	۳/۹	۲۴۹	۹۶/۱
مجموع (اخلاق زیست محیطی)						۲۵۹	۱۰۰

دارد، از آزمون آنالیز واریانس یکطرفه استفاده گردید. نتایج این بررسی ها نشان داد که میانگین اخلاق زیست محیطی با توجه به میزان تحصیلات، در ابعاد مورد بررسی یکسان بوده و تفاوت معنادار میان گروه‌های تحصیلی در هیچ کدام از ابعاد و مجموع اخلاق زیست محیطی وجود ندارد، میانگین اخلاق زیست محیطی با توجه به سابقه کار، به استثناء بعد انسان محوری در سایر ابعاد مورد بررسی میان اخلاق زیست محیطی و سابقه کاری کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان تفاوت معنادار وجود ندارد، میانگین اخلاق زیست محیطی با توجه به میزان سن کارکنان، در ابعاد مورد بررسی یکسان بوده و تفاوت معنادار میان گروه‌های سنی در هیچ کدام از ابعاد و مجموع اخلاق زیست محیطی وجود ندارد و نیز هم چنین میانگین حاصل از این ابعاد در میان افراد با میزان درآمد مختلف یکسان بوده و تفاوت معنادار میان این گروه‌ها در هیچ کدام از ابعاد و مجموع اخلاق زیست محیطی وجود ندارد (جدول ۴).

جدول ۴: مقایسه ابعاد اخلاق زیست محیطی با توجه به میزان تحصیلات، سابقه کار، سن و درآمد

ابعاد اخلاق زیست محیطی	متغیرهای مستقل	میانگین	مقدار F	سطح معنی داری*
خدامحوری	میزان	۴/۶۱	۰/۳۴۱	۰/۷۹۶
	تحصیلات	۴/۶۱	۰/۶۱۹	۰/۶۰۳
	سابقه کار	۴/۶۱	۰/۱۴۰	۰/۹۳۶
	سن درآمد	۴/۶۱	۰/۵۶۰	۰/۵۷۲
انسان محوری	میزان	۴/۵۵	۰/۰۷۶	۰/۹۷۳
	تحصیلات	۴/۵۵	۲/۷۹۳	۰/۰۴۱
	سابقه کار	۴/۵۵	۱/۳۳۵	۰/۲۶۳
	سن درآمد	۴/۵۵	۱/۲۹۴	۰/۲۷۶
زیست بوم محوری	میزان	۴/۵۵	۱/۳۹۱	۰/۲۴۶
	تحصیلات	۴/۵۵	۰/۹۶۹	۰/۴۰۸
	سابقه کار	۴/۵۵	۰/۱۸۶۹	۰/۴۵۸
	سن درآمد	۴/۵۵	۰/۴۹۰	۰/۶۱۳
مجموع (اخلاق زیست محیطی)	میزان	۴/۵۷	۰/۵۷۶	۰/۶۳۲
	تحصیلات	۴/۵۷	۱/۱۹۰	۰/۳۱۴
	سابقه کار	۴/۵۷	۰/۳۷۴	۰/۷۷۲
	سن درآمد	۴/۵۷	۰/۰۷۹	۰/۳۴۲

بحث

نتایج بدست آمده نشان می دهد که بین جنسیت و میزان برخورداری آنان از اخلاق زیست محیطی تفاوت معنی داری وجود ندارد. این بدان معناست که وجود خصیصه اخلاق زیست محیطی نزد هر دو گروه یکسان بوده است که بیانگر وجود نوعی تعهد اخلاقی نسبت به محیط

برای پاسخ به نخستین پرسش پژوهش، مبنی بر این که، آیا بین جنسیت و سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان اختلاف معنادار وجود دارد، از آزمون آماری t مستقل استفاده شد. نتایج نشان داد که؛ میانگین حاصل از این ابعاد در میان زنان و مردان شاغل در شرکت فولاد اکسین خوزستان یکسان بوده و تفاوت معنادار میان این دو گروه در هیچ کدام از ابعاد و مجموع اخلاق زیست محیطی وجود نداشت (جدول ۳).

جدول ۳: مقایسه ابعاد اخلاق زیست محیطی با توجه به جنسیت

ابعاد اخلاق زیست محیطی	جنسیت	میانگین	مقدار T	سطح معنی داری*
خدا محوری	مرد	۴/۶۱	۰/۰۸۱	۰/۹۳۶
	زن	۴/۶۰		
انسان محوری	مرد	۴/۵۵	-۰/۰۰۶	۰/۹۹۵
	زن	۴/۵۵		
زیست بوم محوری	مرد	۴/۵۴	-۱/۷۲۶	۰/۰۸۶
	زن	۴/۶۱		
مجموع (اخلاق زیست محیطی)	مرد	۴/۵۷	-۰/۶۸۵	۰/۴۹۴
	زن	۴/۵۹		

*معنی داری در سطح ۰/۰۵

هم چنین برای بررسی پرسش دوم پژوهش، مبنی بر این که، آیا بین میزان تحصیلات، سابقه کار، سن و درآمد و سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان اختلاف معنادار وجود

اخلاق و رفتارهای نامطلوب در قبال محیط زیست و تأثیرات آن بر پایداری شرکت های صنعتی و غیر صنعتی

نتیجه گیری

سطح اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان در ابعاد خدا محور، انسان محور و زیست بوم محور در سطح بسیار مطلوبی قرار دارد و این مطلوبیت فارغ از جنسیت، میزان تحصیلات، سابقه کار، سن و درآمد می باشد. روشن است که اطلاع رسانی دقیق و آموزش و جهت گیری اخلاقی کارکنان و مسئولان صنایع و استفاده از مشارکت آنان می تواند نقش بسزایی در جلوگیری از تولید و انتشار آلودگی و حفظ محیط زیست داشته باشد. هر چند برخورداری از اخلاق زیست محیطی مناسب تنها یکی از عوامل تعیین کننده رفتار درست با طبیعت می باشد و بروز رفتار سازگار با آن نیازمند فراهم شدن شرایط مانند: دانش، انگیزه و امکانات لازم می باشد.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش ملاحظه های اخلاقی در زمینه معرفی منابع مورد استفاده، اصل امانتداری علمی و حق معنوی نویسندگان رعایت گردیده است و اصول اخلاق علمی مانند رازداری و رضایت آگاهانه مورد توجه قرار گرفته است.

سپاسگزاری

پژوهشگران مطالعه حاضر، از تمامی فرهیختگان و صاحب نظران در زمینه اخلاق محیط زیست که کمک شایانی را داشته اند، مراتب سپاسگزاری خود را اعلام می دارند.

واژه نامه

1. Materialist	مادیگرا
2. Applied ethics	اخلاق کاربردی
3. Environmental ethics	اخلاق زیست محیطی
4. Ecosystem	زیست بوم
5. Self-awareness	خودآگاهی
6. Anthropocentric	انسان محور
7. Intrinsic value	ارزش ذاتی
8. Instrumental value	ارزش ابزاری
9. Biocentric	زیست محور
10. Theocentricity	خداحموری
11. Attitude	نگرش
12. Green industry	صنعت سبز
13. Normative	هنجاری
14. Natural ecosystems	زیست بوم های طبیعی
15. Environmental crisis	بحران زیست محیطی

زیست نزد آنان است. این یافته با نتیجه مطالعه انجام شده در روستاییان استان گلستان سازگار می باشد (۳).

از طرف دیگر، نتایج نشان داد که؛ بین اخلاق زیست محیطی کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان، با متغیرهای مستقل؛ میزان تحصیلات، سابقه کار، سن و درآمد تفاوت معنی داری وجود ندارد. که حاکی از وجود درک، انگیزه و بعد خدامحوری قوی جهت حمایت و حفاظت از محیط زیست و کسب اطلاعات و آگاهی های زیست محیطی در نتیجه مشارکت در دوره های آموزش زیست محیطی به صورت متناوب و مستمر و بهره گیری از برنامه های رادیویی و تلویزیونی با موضوعات زیست محیطی در بین کارکنان شرکت فولاد اکسین خوزستان بوده است. این یافته ها تأیید کننده نتایج برخی مطالعات انجام شده در روستاییان استان گلستان (۳)، دانش آموزان دوره متوسطه شهرستان ابهر (۱۶) و مروجان کشاورزی استان گلستان (۱۴) است که نشان دادند، رابطه معنی داری بین متغیرهای مذکور و میزان برخورداری از اخلاق زیست محیطی وجود نداشته است، و مغایر با نتایج مطالعات برخی محققین است که نشان دادند رابطه معنی داری بین رفتار زیست محیطی کشاورزان و سن، سطح تحصیلات، درصد درآمد از کار کشاورزی و سال های اشتغال به کار کشاورزی است (۱۷-۲۱). مطالعات موردی نشان می دهد که مروجان کشاورزی از زمینه اخلاقی مناسب در تبیین رفتار درست با محیط زیست طبیعی برخوردار می باشند (۲۲). در نهایت با توجه به عدم وجود مطالعات منسجم درباره اخلاق زیست محیطی در شرکت های صنعتی و سازمان های دولتی و خصوصی و شهرها و استان های کشور پیشنهاد می شود در تحقیقات آتی پژوهشگران بیشتر به این حوزه بپردازند. با توجه به نبود تفاوت معناداری بین متغیرهای مستقل و میزان برخورداری آنان از اخلاق زیست محیطی، می باید پژوهش های آتی دیگر بر متغیرهای علمی و قابل سنجش در این موضوع و هم چنین بررسی ارتباط بین ابعاد سه گانه اخلاق زیست محیطی تمرکز نمایند. پیشنهادات اجرایی این تحقیق شامل:

- ۱- تهیه و تدوین پروژه های مطالعاتی در زمینه اخلاق زیست محیطی در شرکت های صنعتی
- ۲- برگزاری همایش ها، سمینارها و دوره های آموزش زیست محیطی بصورت مستمر توسط شرکت های صنعتی و دولت و مراکز آموزشی در رابطه با شناساندن اخلاق زیست محیطی در سطح ملی و بین المللی
- ۳- زمینه سازی و ایجاد بستر مناسب و فعال برای پژوهشگران، اساتید، صاحب نظران و دانشجویان به منظور انجام پروژه های تحقیقاتی و مطالعاتی در حوزه مدیریت محیط زیست شرکت های صنعتی و غیر صنعتی و دیگر شرکت های تولیدی و....
- ۴- شناساندن روش های صحیح در استفاده از منابع طبیعی با رعایت اخلاق زیست محیطی توسط کارکنان شرکت های صنعتی و غیر صنعتی
- ۵- اطلاع رسانی جامع و صحیح پیرامون اهمیت و جایگاه محیط زیست، ضرورت حفظ محیط زیست و آگاهی بخشی در مورد مخاطرات

- green supply chain in Borzouyeh Petrochemical Company using fuzzy method. [MA.Thesis]. Persian gulf: University Governmental of Persian gulf.
13. Kassiola J. (2003). Can environmental ethics solve environmental problems and save the world? Yes, but first we must recognize the essential normative nature of environmental problems. *Environmental Values*; 12 (4): P. 489-514.
  14. Abedi-sarvestani A. (2014). Environmental ethics of agricultural promoters. *Ethics in Science and Technology*; 9(3): 55-63. (In Persian).
  15. Ranaei-kordshooli H, Alahyari-boozejani A. (2015). Commitment to environmental ethics and its effect on customer behavioral intentions. *Biological Ethics Quarterly*; 5(18): 127-146. (In Persian).
  16. Arefian M. (2013). Study of the relationship between family demographic features and environmental ethics of high school students in Abhar County [MA. Thesis]. Payame Noor University (In Persian).
  17. Quin C, Burbach ME. (2009). Personality characteristics and conservation tillage: understanding farmers to improve surface water quality in turtle creek lake, ks. *Proceedings of the 2009 usdacsrees national water conference*, February 8-12, 2009. St. Louis, mo. Available at: http://www.usawaterquality.Org/conferences/2009/abstract_index.Html. Accessed: 2 Jun 2017.
  18. Filson GC. (2005). Comparative differences in Ontario farmers environmental attitudes. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*; 6(2): 165-184.
  19. Wilson GA. (1996). Farmer environmental attitudes and ESA participation. *Geoforum*; 27(2): 115-131.
  20. Potter C, lobley M. (1992). The conservation status potential of elderly: results from a survey in England and wales. *Journal of Rural Studies*; 8(2): 133-143.
  21. Vogel S. (1996). Farmer's environmental attitudes and behavior: A case study for Austria. *Environment and Behavior*; 28 (5): 591-613.
  22. Abedi-sarvestani A, Shahvali M. (2008). Necessity and characteristics of research in environmental ethics. *Ethics in Science and Technology*; 3(3,4): 56-61. (In Persian).

References

1. Parsapoor Z. (2012). A Study of the global study on environmental ethics and the need for its common basic principles. *Scientific Research Institute of Science and Technology*; 3(2): 25-43. (In Persian).
2. Chatibakhsh N. (2004). Clean technology. *Environmental Monthly Magazine*; (1): 90-99. (In Persian).
3. Mahboobi M, Ramazani N. (2011). Evaluating environmental ethics of villagers in Golestan province. *Ethics in Science and Technology*; 6(3): 1-10. (In Persian).
4. Abedi-Sarvestani A. (2009). Study of environmental ethics of students and professors of Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources. *Research Journal*; 88(3): 65. (In Persian).
5. Pooyman L. (2005). Environmental ethics. Translated by: Shojaei M, Davoodi M. (2005). Tehran: Publishing Development. Pp. 200-250. (In Persian).
6. Nabavi A, Shahryari M. (2014). Religion, ethics and environment. *Human and Environmental Quarterly*; (29): 69-84. (In Persian).
7. Haghshenas M, Zakeri SM. (2008). Search for the implications of environmental ethics in Islamic doctrine. *Ethics in Science and Technology*; 3(1,2). 23-30 (In Persian).
8. Fathali M. (2011). Environmental ethics theory with emphasis on Professor Misbah Yazdi's opinion. *Quarterly Journal of Moral Knowledge*; 2(3): 97-122. (In Persian).
9. Mohagheghdamad M. (2006). Bioethical interactions between philosophy and theology. *Monthly Letter of Wisdom and Knowledge*; 1(6): 154-156. (In Persian).
10. Abedi-sarvestani A, Shahvali M, Mohagheghdamad M. (2012). Foundations and approaches to environmental ethics. Tehran: Institute of Philosophy and Philosophy of Iran. Pp. 21-29. (In Persian).
11. Noori zamak abadi H, Bicmohammadi H, Taghdisi A, Shafiei P. (2010). Prioritization of small industries and workshops in rural areas of Ardestan city by Delphi method. *Village and Development Quarterly*; 13(2): 61-79. (In Persian).
12. Shahbandarzadeh H, Jamali GH, Hashemi M. (2011). A Method for assessing the performance of